



Helsingin kaupunki

# Vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelma

20.9.2010





Helsingin kaupunki  
Terveyskeskus

PL 6000, 00099  
Helsingin kaupunki  
Siltasaarenkatu 13, 4.krs  
tel. (09) 310 5015  
fax. (09) 310 42504  
terveyskeskus@hel.fi  
etunimi.sukunimi@hel.fi

Ulkoasu ja taitto  
Inari Virkkala

Valokuvat  
Davide Pavone  
Anki Pulliainen

Helsinki 2010

# Sisällys



<b>1</b>	<b>Työryhmän toimeksianto</b>	4
<b>2</b>	<b>Vastuullinen alkoholinkäyttö</b>	5
<b>3</b>	<b>Alkoholin vaarat ja haitat</b>	7
<b>4</b>	<b>Helsingiläiset ja alkoholi</b>	9
<b>5</b>	<b>Alkoholipolitiikka, -lainsäädäntö ja valvonta</b>	12
<b>6</b>	<b>Alkoholimainonta kannustaa juomaan</b>	14
<b>7</b>	<b>Toimenpideohjelman tavoitteet ja toimenpiteet</b>	17
7.1.	Perustelut työryhmän ehdotuksille	17
7.2	Päämäärät	19
7.2.1	Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä	20
7.2.2	Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta	23
7.2.3	Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain	26
<b>8</b>	<b>Toimenpideohjelman toteutumisen seuranta</b>	28
	<b>Keskeiset lähteet</b>	30
	<b>Tiivistelmätaulukko.</b> Toimenpideohjelman keskeiset päämäärät, tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot.	31

*“Olen syntyisin rakastavasta keskiluokkaisesta perheestä. Aloitin opiskelut normaalisti ja sain ammatin. Olen iloinen, hyvällä itsetunnolla varustettu ja normaaliälyinen ihminen. Jostain syystä kuitenkin juuri minusta tuli alkoholisti, kuten niin monesta muustakin suomalaisesta.”*

*Mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat, 16.9.2010*

# 1 Työryhmän toimeksianto



**Helsingin kaupunginjohtaja** asetti 18.11.2009, osana Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2009–2012 täytäntöönpanoa, työryhmän tehtävänään valmistella 30.9.2010 mennessä vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelma Helsinkiin. Ohjelma on valmisteltu yhteistyössä Helsingin kaupungin eri hallinnonalojen, kansalaisjärjestöjen, Päivittäistavarakauppa ry:n ja Helsingin poliisilaitoksen edustajien kanssa monialaisessa työryhmässä.

## Työryhmään ovat kuuluneet:

**kehittämisjohtaja Riitta Simoila**, terveyskeskus, puheenjohtaja  
**kotihoitopäällikkö Anne Heikkilä** terveyskeskus 8.6.2010 asti, jonka jälkeen **projektipäällikkö Anna-Liisa Niemelä**, terveyskeskus  
**ylihoitaja Katariina Jantunen**, terveyskeskus  
**neuvolatyon ja terveyden edistämisen päällikkö Hannele Nurkkala**, terveyskeskus  
**ylilääkäri Aulikki Pitkänen**, terveyskeskus  
**psykologi Riitta Skoglund**, terveyskeskus  
**koulu- ja opiskeluterveydenhuollon päällikkö Hanna Viitala**, terveyskeskus  
**erityissuunnittelija Leena Alho**, sosiaalivirasto  
**johtava erityissuunnittelija Marja Heinänen**, sosiaalivirasto  
**erityissuunnittelija Raija Nummelin**, opetusvirasto  
**toimistopäällikkö Martti Poteri**, nuorisoasiainkeskus  
**nuorten päihdetyön päällikkö Raimo Tuohimetsä**, sosiaalivirasto

Edellä mainittujen Helsingin kaupungin hallintokuntien edustajien lisäksi työryhmän jäseniksi kutsuttiin:

**toiminnanjohtaja Kristiina Hannula**, Terveys – Hälsan ry.  
**laatu- ja ympäristöpäällikkö Satu Kattilamäki**, HOK-Elanto, Päivittäistavarakauppa ry:n edustaja  
**komisario Jari Mäkinen**, Helsingin poliisilaitos  
**tarkastaja Juuso Nieminen**, Etelä-Suomen aluehallintovirasto  
**suunnittelija Anki Pulliainen**, Raittiuden Ystävät ry  
**suunnittelija Kaarina Tamminiemi**, Terveyden edistämisen keskus

Työryhmän sihteerinä on toiminut **erityissuunnittelija Juha Nyman** terveyskeskuksesta.

**Työryhmä on kokoontunut** yhdeksän kertaa ja järjestänyt 29.1.2010 yhden päivän seminaarin, jossa se kuuli alkoholitutkijoita ja asiantuntijoita sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta.

## 2 Vastuullinen alkoholinkäyttö



*“Kenenkään ei pidä joutua kantamaan läheisen alkoholismien aiheuttamaa surun viittaa yksinään. Suomalaisten alkoholien liikkakäyttö on meidän kaikkien yhteinen ongelma.”*

*Mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat, 16.9.2010*

**Vastuullinen alkoholinkäyttö** on monimerkityksinen ja ongelmallinen sanapari. Se on vakiintunut yleiskieleen alkuaan alkoholijuomateollisuuden yleisesti käyttämästä ilmaisusta, joka korostaa ihmisen omaa vastuuta ja kykyä vastata alkoholin käytöstä ja sen vaikutuksista. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että alkoholin hinnalla, saatavuudella ja markkinoinnilla on vaikutusta yksilön juomiseen.

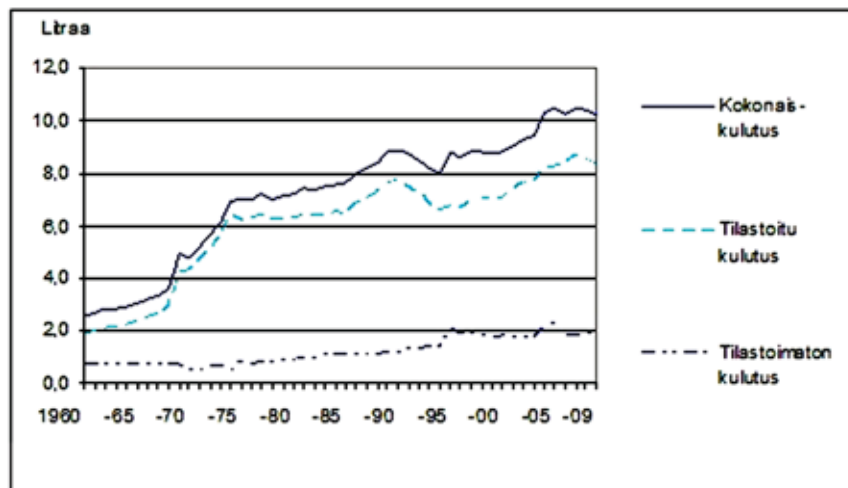
**Vastuullinen alkoholinkäyttö** viittaa siihen, että aikuinen osaa käyttää alkoholia niin, ettei käytöllä ole haittavaikutuksia hänen omaan terveyteensä, läheisiinsä tai muihin ihmisiin. Hän säilyttää normaalin toimintakykynsä, kykenee ylläpitämään turvallista ilmapiiriä lasten ja aikuisten läsnä ollessa ja toimii harkitusti yllättävissäkin tilanteissa. Hän ei ole alkoholin vaikutuksen alainen suorittaessaan vaativia tehtäviä, kuten esimerkiksi kuljettaessaan ajoneuvoa, käyttäessään koneita tai laitteita tai tehdessään tärkeitä päätöksiä. Vastuullisesti alkoholia käyttävän henkilön alkoholin käyttömäärä ja -tapa eivät lisää riskejä ongelmakäyttöön.

**Yksin alkoholin suurkuluttajat** eivät kuitenkaan aiheuta haittoja. Vaikka eniten juovilla on korkeampi alkoholihaittojen riski, suurin osa alkoholin aiheuttamista haitoista esiintyy alkoholia ns. kohtuullisesti käytettäessä. Haitat johtuvat alkoholin, eivät käyttäjän ominaisuuksista. Niin sanottuihin kohtuukäyttäjiin kuuluu suurin osa suomalaisista aikuisista ja myös heistä osa juo ainakin satunnaisesti itsensä humalaan. Osa vakavista haitoista saattaa tulla kertakäytön seurauksena ja osa kertyy vähitellen. Haitat ilmenevät esimerkiksi satunnaisen juomisen seurauksena tapahtuvina tapaturmina, työstä poissaoloina, alentuneena työkykenä, väkivaltaisuuksena ja lapsiin sekä nuoriin kohdistuvina laiminlyönteinä. Toimenpiteet alkoholihaittojen vähentämiseksi yhteiskunnassa tuleekin asiantuntijoiden mukaan kohdistaa riskiryhmien sijasta koko väestöön.

**“Vastuullinen alkoholinkäyttö”** ei sovi toimintaohjeeksi myöskään lapsille eikä nuorille. Alkoholilaki kieltää alle 18-vuotiaisiin kohdistuvan alkoholijuoman vähittäismyynnin, anniskelun, välittämisen, mainonnan ja myynnin edistämisen sekä hallussapidon. Väkevien alkoholijuomien osalta kiellot ulottuvat alle 20-vuotiaisiin.

**Alkoholinkäytön vähentämistä** on mahdollista tukea monin yhteisötason keinoin. Vaikuttaviksi on todettu hinta- ja veropolitiikan ja saatavuuden rajoittamisen lisäksi mm. myynti- ja anniskelusäännösten valvonta, vastuullisen anniskelun koulutus ravintola-alan henkilökunnalle, mainonnan rajoittaminen, varhainen puuttuminen ja hoito, lääketieteellinen vieroitus ja psykososiaalinen kuntoutus.

**Suomessa alkoholihaittojen ehkäisytyön** haasteena on alkoholi-myönteinen kulttuuri. Suomalaisten keskimääräinen alkoholinkulutus on lisääntynyt viidenkymmenen vuoden aikana viisinkertaiseksi 1960-luvun tasosta.



Kuva:  
Suomalaisten keskimääräisen alkoholinkulttuurin kasvu

Kuvalähde: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm>

**Alkoholijuomien yleistyessä** ihmisille on muodostunut käsitys alkoholista arkipäiväiseen elämänmenoon kuuluvana ilmiönä. Alkoholista pidetään melko vaarattomana ja se kuuluu ”normihauskuteen” sekä tavanomaiseen viikonlopputoimintaan. Julkisuopotteluun ja humalassa oloon suhtaudutaan poikkeuksellisen suvaitsevasti. Lapset ja nuoret omaksuvat juomatapoja mallioppimisen kautta kadulta, kodeista, mielipidevaikuttajilta sekä mainoksista ja mediasta. Alkoholista on erittäin yleinen keskustelunaihe esimerkiksi mediassa ja kansalaisten keskuudessa, mutta kiinnostus päihdehaittojen vähentämiseen on huomattavasti vähäisempää. Suhtautuminen raittiuteen on hämmentynyt.



*”Enää minulta ei kysytä viinattomuudesta, mutta aikoinaan jaksoin hämmästellä, miksi luonnollista olotilaa piti aina perustella. Ikään kuin etanoli tai happopäissään sekoilu olisi itseisarvo ja normaali käytös tavatonta.”*

*Simo Santapukki, Apulanta-yhtyeen rumpali, laulun tekijä ja tuottaja. Kotiliesi 16/2010*

# 3 Alkoholin vaarat ja haitat



*“Alkoholisairauksista on tullut suurin tappaja sekä työikäisten miesten että naisten keskuudessa, osin tuoreiden poliittisten päätösten seurauksena. Alkoholin aiheuttama inhimillisen elämän tuhovoima on ohittanut sydän- ja syöpäsairaudet tappajina sekä miehillä että naisilla.”*

*Antti Holopainen, ylilääkäri.  
Helsingin Sanomat 2010.*

**Alkoholi ei ole mikä tahansa tuote:** WHO:n alainen tutkimusorganisaatio The International Agency for Research on Cancer (IARC) on luokitellut alkoholin samaan syöpävaarallisuusluokkaan kuin tupakan ja asbestin. Alkoholi on päihde, jonka osoitettu riippuvuuden lisäksi olevan syynä yli 60 sairauteen ja terveystaitaan. Alkoholijuomien etanoli tuottaa elimistössä asetaldehydia, joka häiritsee jo pieninä pitoisuuksina solujen toimintaa ja voi johtaa elinvarioihin, kuten maksan, haiman, sydämen tai aivokudoksen ja muun hermoston vaurioihin. Elinvaurioiden syntyyn vaikuttavat alkoholinkäyttö, perinnölliset tekijät ja ympäristötekijät.

**On myös todettu,** että alkoholi pieninä määrinä vähentää joillakin sepelvaltimotaudin riskiä, mutta monien muiden sairauksien todennäköisyys kasvaa jyrkästi alkoholia käytettäessä. Turvallisen juomisen rajat ovat varsin alhaiset ja tutkijoiden käsitykset riskirajoista vaihtelevat.

**Alkoholin haitalliset käyttötavat** ja korkea kokonaiskulutus vaikuttavat kielteisesti väestön terveyteen. Alkoholi vaikuttaa erityisesti aivoihin ja hermojärjestelmään siten, että vähäinen määrä alkoholia usein virkistää, vilkastuttaa, nostaa mielialaa ja poistaa estoja. Päihderiippuvuus syntyy tämän mielihyvökokemuksen etsimisen seurauksena. Alkoholiriippuvainen tarvitsee yhä suurempia alkoholimääriä saadakseen halutun vaikutuksen ja kärsii vieroitusoireita, jos ei saa alkoholia. Alkoholimäärän lisääntyessä arvostelukyky laskee ja tapaturma-alttius, kömpelyys sekä pahoinvointi lisääntyvät. Alkoholi on keskushermostoa lamaava päihde, joka väsyttää ja huonontaa aivojen suorituskykyä sekä älyllisiä toimintoja.

**Alkoholi on syynä** lukuisiin tapaturmiin, liikenneonnettomuuksiin ja -kuolemiin. Sillä on kielteisiä vaikutuksia ihmisten mielenterveyteen ja tunne-elämään sekä perhe-elämään, työelämään ja yhteiskuntaan. Alkoholiperäinen tauti tai alkoholimyrkytys on yleisin kuolinsyy työikäisillä suomalaisilla miehillä ja naisilla. Alkoholi on lisäksi sikiölle myrkyllinen aine, joka heikentää aivojen kehitystä ja rakennetta aiheuttaen kehitysvammaisuutta.

**Valtaosa suomalaisesta aikuisväestöstä,** noin 90 %, käyttää alkoholia. Vähintään kerran viikossa käyttäviä on miehistä 27 % ja naisista 17 %. Valtaosalle ei aiheudu haittoja tai riski haitoista on vähäinen. Vaarallista ja haitallista alkoholinkäyttöä esiintyy kuitenkin kaikissa sosiaaliryhmissä ja ikäryhmissä. Turvallisen alkoholinkäytön rajaa ei voida määrittellä kaikille yhteisesti, vaan raja on aina yksilöllinen ja siihen vaikuttavat mm. sairaudet, raskaus tai päihderiippuvuus.

**Terveyttä ja hyvinvointia** vaarantava alkoholinkäyttö luokitellaan vuonna 2010 päivitetystä Käypä hoito -suosituksesta kolmeen ryhmään: riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön ja riippuvuuteen. Kaikki edellä mainitut kuuluvat yhteisnimikkeen ongelmakäyttö alle. Riskikäytössä ongelmakäytön kriteerit ylittyvät, mutta käytöstä ei ole vielä merkittäviä haittoja eikä riippuvuutta. Haitallisessa käytössä on selvästi tunnistettavia fyysisiä tai psyykkisiä haittoja. Alkoholiriippuvuus on oireyhtymä, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena käyttää alkoholia haitoista huolimatta.

**Suomalaisesta aikuisväestöstä arvioidaan** olevan alkoholin ongelmakäyttäjiä jopa 20 %. Aikuisista miehistä alkoholiriippuvaisia on 8 % ja naisista 2 %. Noin puolet alkoholiriippuvaista hyötyy tutkimusten mukaan hoidosta.

**Alkoholin käyttöön liittyvät** haitat aiheuttavat paljon kustannuksia, jotka syntyvät kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen käytöstä, työpäntöksen menettämisestä, lähiympäristön hyvinvoinnin heikentymisestä sekä järjestyksenvalvontaan ja rikollisuuteen liittyvistä kustannuksista. Henkirikoksista 50–60 % ja pahoinpitelyrikoksista 60–70 % tehdään maassamme alkoholin vaikutuksen alaisena.

**Alkoholista aiheutuvat menot** ovat moninkertaiset verrattuna siitä saataviin tuloihin. Päihdetilastollisen vuosikirjan mukaan valtio sai vuonna 2007 alkoholista verotuloina 1 800 miljoonaa euroa (4,1 % valtion tuloista), mutta alkoholista koituneiden välittömien menojen laskettiin olevan 699–936 miljoonaa euroa ja välillisten kustannusten 3 210–6 011 miljoonaa euroa. Alkoholista aiheutuneet menot ovat terveyskuluista 135–278 miljoonaa euroa, sosiaalikulusta 183–196 miljoonaa euroa, rikollisuusvalvonnasta 264–304 miljoonaa euroa ja omaisuusvahingoista, ennaltaehkäisevästä päihdetyöstä sekä tutkimuksesta 118–159 miljoonaa euroa. Lisäksi tuotannonmenetyksistä aiheutuu 540–625 miljoonan ja ennenaikaisista kuolemista 2 670–5 386 miljoonan euron menetykset. Koko maassa kunnat maksavat alkoholin aiheuttamista kustannuksista arviolta 28 %.

**Tilastoimattoman alkoholikulutuksen osuudeksi** alkoholin kokonaiskulutuksesta arvioitiin 17,7 % vuonna 2008. Tilastoimattomasta kulutuksesta matkustajatuonnin osuus on arviolta kolme neljäsosaa ja kotona valmistetun tai ulkomailla kulutetun osuus yksi neljäsosa. Tilastoimattoman alkoholikulutuksen osuudesta valtio ei saa verotuloja.



*”Valtaosa lastenpsykiatristen osastojen potilaista on poikia. Heidän traumojensa taustalta löytyy usein päihderiippuvainen isä, joka on hylännyt tai ollut väkivaltainen.”*

*Anne Poikolainen, lastenpsykiatrian erikoislääkäri.  
Promo 59/2009*



## 4 Helsinkiläiset ja alkoholi



**Helsinkiläisten kuolleisuus alkoholisairauksiin ja -myrkytyksiin** on yleisempää kuin maassa keskimäärin. Työikäisistä 15–64-vuotiaista helsinkiläisistä kuoli vuosina 2006–2008 alkoholiperäisiin tauteihin ja tapaturmisiin alkoholimyrkytyksiin keskimäärin 5,1 henkilöä/ 10 000 asukasta kohden. Koko maassa vastaava luku oli 4,9. Alkoholi aiheutti vuonna 2008 Helsingissä yhteensä 269 kuolemantapausta. Alkoholiperäisiin sairauksiin kuolleista helsinkiläisistä 73 % oli miehiä. Vuodesta 2004 alkaen 16–64-vuotiaiden helsinkiläisten miesten ja naisten yleisin kuolinsyy on ollut alkoholisairaudet ja tapaturmat.

**Työkyvyttömyyseläkkeelle** siirtyi vuosina 2003–2007 yhteensä 586 helsinkiläistä, joilla oli päädiagnoosina alkoholista johtuva sairaus tai häiriö. Toissijaisena diagnoosina ne olivat 530 henkilöllä.

**On arvioitu, että jopa 6 %:lla äitiysneuvoloissa** käyvistä äideistä on alkoholiongelma. Tämän mukaan päihdeongelmista kärsiviä äitejä Helsingin äitiysneuvoloiden asiakkaista olisi noin 400 ja lastenneuvoloiden asiakkaista noin 1300 vuoden aikana. Kouluterveyskyselyn tulosten perusteella helsinkiläisistä peruskoulun 8. ja 9. -luokan oppilaista 19 %, lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista 30 % ja ammatillisten oppilaitosten 1-2 luokan opiskelijoista 43 % on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, vaikka pääosa heistä on alaikäisiä. Suhteutettuna helsinkiläisten nuorten määrään koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa asioineista tytöistä vähintään 6000 ja pojista vähintään 5600 käyttää alkoholia siten, että on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa.

**Helsingin kaupunginsairaalassa** vuonna 2008 hoidossa olleita 15–49-vuotiaita, joilla oli alkoholinkäytön aiheuttama elimellinen aivo-oireyhtymä tai käyttäytymisen häiriö pää- tai sivudiagnoosina, oli 1635. Psykiatriaosastossa hoidettuja 15–49-vuotiaita, joilla oli alkoholinkäytön aiheuttama elimellinen aivo-oireyhtymä tai käyttäytymisen häiriö pää- tai sivudiagnoosina, oli 1308.

**Terveyskeskuksen suun terveydenhuollossa** hoidettuja helsinkiläisiä 15–49-vuotiaita, joilla oli alkoholinkäytön aiheuttama elimellinen aivo-oireyhtymä tai käyttäytymisen häiriö pää- tai sivudiagnoosina, oli 817. Helsingissä tehdyn tutkimuksen tulosten mukaan alkoholin käytön riskit olivat lisääntyneet noin joka viidennellä terveydenhuollossa vuonna 2005 käyneistä potilaista.

**Alkoholi on myös monen loukkaantumiseen** johtavan tapaturman, väkivallanteon tai muun vaaratilanteen laukaisija. Vaikutus näkyy sekä kodeissa että kaduilla. Vuonna 2009 Helsingin poliisi lähti hälytystehtävään keskimäärin 115 kertaa vuoden jokaisena päivänä. Suurimman osan hälytystehtävistä aiheuttivat päihtyneet henkilöt (14 700 tehtävää)

ja häiriökäyttäytyminen tai ilkivalta (noin 13 000). Hälytystehtävistä kotihälytyksiä oli noin 9600 eli joka neljäs. Väkivaltarikokset ovat lisääntyneet poliisin tilastojen mukaan Helsingissä vuodesta 1999 vuoteen 2009 noin 31 %. Eniten väkivaltarikoksia tehdään yleisillä paikoilla ja toiseksi eniten yksityisissä asunnoissa, joissa väkivaltarikokset ovat lisääntyneet kymmenessä vuodessa noin 29 %.

**Alkoholijuomien tilastoitu myynti** oli vuonna 2009 Helsingissä 9,5 litraa sataprosenttista alkoholia asukasta kohden, maassa keskimäärin se oli 8,3 litraa. Päihtymyksen vuoksi otettiin vuonna 2009 säilöön Helsingissä 23,9 henkilöä /1000 asukasta kohden, koko maan vastaava luku oli 16,3. Päihdehuollon laitoshoidossa oli vuoden aikana katkaisu- ja kuntoutusyksiköissä helsinkiläisiä 5,1 /1000 asukasta kohden, koko maassa keskimäärin 3,2. Helsingille aiheutui vuonna 2008 päihdehuollosta 53,9 euron nettokustannukset asukasta kohden, koko maassa vastaava luku oli 28,6 euroa. Näihin kustannuksiin eivät sisälly sairaaloiden ja terveysasemien eivätkä päihdehuollon asumispalvelujen menot.

**Helsingissä oli tammikuussa 2010** voimassa yhteensä 1 276 anniskelulupaa, joista 1 053 oli A-oikeuksia. Vähittäismyyntilupia oli 483, joista 32 Alkoilla ja loput korkeintaan 4,7 prosenttisen alkoholin myyntiin oikeuttavilla vähittäismyyntipisteillä. Vuoden 2010 tammi-kesäkuun tilaston mukaan 30:n eniten myyneen Alkon joukossa oli yhdeksän Helsingissä sijaitsevaa liikettä.

**Anniskelupaikat ovat Helsingissä** jakaantuneet siten, että eteläisen poliisipiirin alueella on 658, pohjoisessa poliisipiirissä 323 ja itäisessä 216. Helsingin keskustan anniskelupaikoissa on yli 100 000 asiakaspaikkaa. Etelä-Suomen aluehallintovirasto antoi vuonna 2009 Helsingissä alkoholin anniskelu- ja vähittäismyyntilupien haltijoille yhteensä 122 hallinnollista sanktiota (luvan peruutus pysyvästi tai määräaikaisesti, kirjallinen varoitus tai huomautus). Suuressa osassa syynä oli alkoholin myynti ja anniskelu alaikäisille tai päihtyneille.

**Vaarallinen ja haitallinen** alkoholinkäyttö lisää Helsingissä terveystalvulujen tarvetta erityisesti päivystysaikana. Alkoholi lisää järjestyksenpidon ongelmia ja vahingontekoa, mikä aiheuttaa kaupungille huomattavia kustannuksia. Päihtyneet aiheuttavat väkivallan uhkaa julkisissa liikennevälineissä ja muilla julkisilla paikoilla. Perheiden ongelmista suuri osa on seurausta alkoholiongelmista. Koska kaupunki kantaa merkittävän osan vaarallisen ja haitallisen alkoholinkäytön kustannuksista lisääntyneinä terveyden- ja sosiaalihuollon sekä järjestyksen ylläpidon menoina, kaikki asukkaat hyötyvät alkoholihaittojen vähentämisestä.

**Helsingin kaupungin toiminta** alkoholihaittojen ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi on monipuolista ja laaja-alaista. Sosiaaliviraston ehkäisevän päihdetyön (Ety) kohderyhmänä ovat aikuiset helsinkiläiset. Ety tuottaa ja levittää tietoa alkoholinkäytön haitoista sekä keinoja alkoholinkäytön hallintaan tavoitteena helsinkiläisten alkoholinkäytön vähentäminen. Vuodesta 2000 lähtien toiminut nuorten ehkäisevää päihdetyötä koordinoiva Klaari Helsinki toimii yhteistyössä kaupungin hallintokuntien, järjestöjen, seurakuntien ja poliisin kanssa. Klaarin tavoitteena on lisätä päihdeiden ongelmalliselta käytöltä suojaavia tekijöitä lasten ja nuorten elämänpiirissä ja vähentää päihdeiden käytölle altistavia riskitekijöitä.



*”Aina, kun ihminen käyttää sosiaali- ja terveysalan palveluja, on potentiaalinen tilaisuus ehkäistä päihdeidenkäytön ongelmien kehittymistä, niiden pahenemista tai ohjata hoitoon asiakas tai potilas, joka jo kärsii päihdeidenkäytön aiheuttamista haitoista tai jonka läheiset kärsivät niistä.”*

*Marjaliisa Havio,  
erikoissuunnittelija. Stakes.  
Est. 2/2007*



**Lähipalveluina päihdetyötä** tekevät mm. terveysasemat, sosiaaliase-  
mat, neuvolat, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, työterveyshuolto ja  
kaupunginsairaala. Päihdehuollon erityispalveluihin ovat keskittyneet  
A-klinikat, nuorisoasemat, laitostarkkaisu- ja kuntouttavan laitoshoidon  
toimipaikat, palvelu- ja päiväkeskukset sekä asumis- ja majoituspalvelu-  
yksiköt. Psykiatrisen erikoissairaanhoidon avo- ja laitoshoidon yksiköissä  
hoidetaan potilaita, joilla on päihteiden lisäksi mielenterveysongelmia.  
Päihdeongelmallisille erityisryhmille, kuten raskaana oleville ja maa-  
hanmuuttajille on tarjolla kohdennettuja palveluja. Sosiaalipäivystys,  
terveyskeskuspäivystys ja selviämishoitoasema toimivat päivystysaikana  
päihdeongelmaisten palvelupisteinä. Helsingin ja Uudenmaan sairaan-  
hoitopiirin (HUS) nuorten päihdepsykiatrian poliklinikalta apua saavat  
nuoret, joilla on todettu haittoja aiheuttavaa päihteiden käyttöä.

# 5 Alkoholipolitiikka, -lainsäädäntö ja valvonta



**Alkoholin aiheuttamia terveydellisiä**, järjestykseen liittyviä ja taloudellisia haittoja vähennetään alkoholipolitiikan, veropolitiikan, sosiaali- ja terveystalouden sekä EU-lainsäädännön keinoin. Alkoholipolitiikkaa ovat julkisten viranomaisten toimenpiteet, joilla vaikutetaan alkoholin käytön määrään, juomistapoihin sekä mittaviin sosiaalisiin haittoihin ja terveyshaittoihin. Maan hallitus, kansanterveyden asiantuntijat, paikalliset viranomaiset, kansalaiset ja alkoholijuomateollisuus vaikuttavat alkoholia koskeviin päätöksiin. Alkoholipolitiikan sanotaan olevan kilpailevien intressien, arvojen ja ideologioiden lopputulos.

**Alkoholin tuottamista, markkinointia, jakelua ja kulutusta** säätelee alkoholilainsäädäntö, joka koostuu useista eri laeista ja asetuksista. Alkoholin kulutukseen vaikuttavat hinta ja saatavuus. Alkoholiverotuksen muutoksilla vaikutetaan alkoholin hintaan ja kokonaiskulutukseen. Alkoholivalvonta on työnjaon mukaan valtion aluehallintovirastojen, sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ja poliisin tehtävä. Aluehallintovirastot valvovat alueillaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä, anniskelutoimintaa sekä mainonnan ja markkinoinnin lainmukaisuutta. Valvira valvoo alkoholijuomien mainontaa ja markkinointia koko maassa. Toimipaikan järjestyksen valvonta kuuluu luvanhaltijalle ja henkilökunnalle. Aluehallintovirastolla on oikeus tehdä anniskelupaikan tarkastuksia ja tarvittaessa antaa luvanhaltijalle huomautus, kirjallinen varoitus, rajoittaa lupaa supistamalla anniskeluaikaa tai anniskelualueita, asettaa toiminnalle ehtoja tai peruuttaa lupa määräajaksi tai pysyvästi. Poliisilla on oikeus muun muassa keskeyttää anniskelutoiminta enintään vuorokauden ajaksi sekä takavarikoida ja hävittää alaikäisten hallussa olevat alkoholijuomat.

**Raittiustyölain 4 §:n** mukaan raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin. Raittiustyöasetuksessa säädetään tarkemmin kunnan raittiustyöstä vastaavan toimielimen tehtävistä. Sen tehtävänä on mm. seurata kunnan alkoholioloja sekä tehdä aloitteita ja esityksiä mm. päihteiden käytön ja päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Helsingin kaupunki lopetti raittiustalouden lautakunnan vuonna 1988 ja toiminta siirrettiin sosiaalilautakunnan tehtäväksi.



*”Perustuslakiin, kansanterveyslakiin ja raittiustyölakiin on kirjattu, että väestön terveyden edistäminen on julkisen vallan tehtävä. Raittiustyölaissa todetaan, että vastuu käytännön raittiustyöstä kuuluu kunnille ja järjestöille. Olisiko kohtuullista, että kaupungit päättäisivät luopua tuloista, joita ne saavat oluen ja siiderin ulkomainonnasta.”*

*Heidi Hautala,  
Euroopan parlamentin jäsen.  
Helsingin Sanomat 20.6.2010*

**Valtioneuvosto käynnisti vuonna 2004** alkoholiohjelman, jonka toinen vaihe jatkuu vuoden 2011 loppuun saakka. Alkoholin kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun on ohjelman keskeisenä tavoitteena, mihin sosiaali- ja terveysministeriö sekä valtiovarainministeriö ovat sitoutuneet. Ohjelma painottaa paikallisella tasolla tehtävää työtä, missä kunnat ovat avainasemassa. Paikallisen työn tueksi viiteen aluehallintovirastoon on sijoitettu alkoholiohjelman koordinaattori. Myös Euroopan Unioni on julkaissut vuonna 2007 strategian alkoholiin liittyvien haittojen vähentämiseksi jäsenvaltioissa.

**Alkoholin myyntiin vähittäiskaupassa** ja anniskeluliikkeissä sekä kulutukseen ja haittoihin vaikuttaa kansainvälistyvä alkoholiuomateollisuus. On ymmärrettävää, ettei se liiketaloudellisista intresseistä johtuen tavoittele kokonaiskulutuksen vähentämistä. Alkoholiuomateollisuus ja siihen liittyvä elinkeinoelämä vastustavatkin tehokkaita alkoholipoliittisia toimenpiteitä, joita ovat hintaan, saatavuuteen ja markkinointiin vaikuttaminen. Alkoholiuomateollisuuden tavoitteena on alkoholin kulutuksen ja myynnin lisääminen. Se kannattaa yksilöiden ja teollisuuden itsesääntelyä sekä valistusta keinoina alkoholihaittojen vähentämiseksi. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, etteivät nämä yksin ole tehokkaita keinoja vaikuttaa alkoholinkulutukseen.

**Alkoholiuomateollisuus etsii uusia asiakkaita** ja pyrkii myyntiä edistääkseen kehittämään uusia tuotteita, jakelukanavia, hinnoittelua ja mainontaa. Sen jakamassa informaatiossa alkoholin kohtuukäyttäjät nauttivat elämänlaatua tuovasta alkoholista. Yksilöt ja kodit pyritään vastuuttamaan alkoholinkäytöstään ja siten myös syyllistämään alkoholin aiheuttamista ongelmista. Päihdeongelmaiset ja heidän läheisensä pyritään eristämään ja erottamaan muusta väestöstä kantamaan yksin vastuunsa. Yhteiskunnan tehtäväksi jää alkoholin kulutuksen hillitseminen sekä haittojen ehkäisy ja vähentäminen. Kunnat, Helsinki mukaan lukien, ovat alkoholihaittojen ehkäisyssä avainasemassa, koska kunnat vastaavat sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä. Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2009–2012 mukaan kaupunki pyrkii vaikuttamaan alkoholin markkinoinnin vastuullisuuteen, alkoholilakien noudattamiseen ja anniskelun kohtuullisuuteen alueillaan.

# 6 Alkoholimainonta kannustaa juomaan



Ranskassa ja Ruotsissa alkoholipainetuissa mainoksissa on haittariskiä koskeva varoitus. Ruotsissa haittavaroitusteksti on vaihtuva.

Kuva: Världens viner 1/2010.



**Medialla ja mainonnalla** on voimakas vaikutus kansalaisten alkoholi-aseteisiin, alkoholista käytävään julkiseen keskusteluun sekä alkoholin myyntiä ja kulutusta koskevaan päätöksentekoon. Mainokset eivät Suomessa osoita alkoholin varjopuolia. Useimmissa Euroopan maissa alkoholijuomien mainontaa on rajoitettu. Ranskassa ja Ruotsissa sallitun alkoholimainonnan sisältö on rajattu tuotetietojen antamiseen. Näissä maissa alkoholin painetuissa mainoksissa on myös haittariskiä koskeva varoitus. Ruotsissa haittavaroitusteksti on vaihtuva. Islannissa ja Norjassa alkoholimainonta on kokonaan kielletty.

**Alkoholin markkinoinnilla** pyritään lisäämään alkoholijuomien myyntiä ja kulutusta. Alkoholimainonta luo kuvaa, jonka mukaan alkoholi kuuluisi normaaliin elämään. Mainoksissa annetaan ymmärtää, että alkoholi olisi samanlainen kulutustuote kuin esimerkiksi virvoitusjuomat. Alkoholi liitetään markkinoinnissa erilaisiin miellyttäviin asioihin, kuten rentoutumiseen, ystävien kanssa olemiseen, juhlimiseen, parisuhteeseen, muotiin, urheilutapahtumiin, rock-festivaaleihin ja kesään.

**Alkoholia mainostetaan** usein nuoriin vetoavilla tavoilla, esimerkiksi kilpailuilla ja peleillä, musiikilla, huumorilla, tarinoilla sekä käyttämällä nuorisokieltä. Kansainvälinen tutkimusnäyttö osoittaa, että alkoholimainonta lisää nuorten juomista. Se alentaa juomisen aloittamisikää ja lisää jo juovien nuorten juomista. Mainonnan vaikutukset ovat todenneet mm. EU:n Alcohol and Health Forumin tilaama asiantuntijaselvitys, Euroopan neuvosto sekä WHO. British Medical Association, Suomen Lääkäriliitto sekä lukuisat muut terveys- ja sosiaalialan toimijat Suomessa ja ulkomailla ovat vaatineet alkoholimainonnan tehokasta rajoittamista lasten ja nuorten suojelemiseksi.

**Alkoholimainonnan kohdistaminen alaikäiselle** on kielletty Suomen alkoholilaissa. Yli 22 prosenttisten alkoholijuomien mainontaa on tehokkaasti rajoitettu lainsäädännöllä. Alle 22 prosenttisten alkoholijuomien mainoksille Suomen alkoholilaissa on tiettyjä sisältörajoituksia, mutta säädökset ovat monitulkintaisia ja riittämättömiä. Valvonta on myös hidasta; jos mainos saa kieltopäätöksen, mainos on ehtinyt olla jo pitkään julkisuudessa.

**Alkoholin ulkomainonta** on laajaa Helsingissä. Mainonnan rajoituksista huolimatta ulkomainonnalle altistuvat kaikki kaupunkilaiset, myös lapset ja nuoret. Lisäksi mainokset kohdistuvat myös muihin ryhmiin, joille alkoholi on erityisen haitallista, kuten kroonisia sairauksia sairastaviin, alkoholiriippuvaisiin, odottaviin äiteihin sekä iäkkäisiin ihmisiin.



Helsingin kaupungin Harjun nuorisotalon bussipysäkki



Elielinaukio



Kampin kauppakeskus

**Alkoholin mainontaa** on Helsingissä ainakin seuraavissa kohteissa:

- **ulkomainospaikoilla**, jotka voivat sijaita myös päiväkotien, leikkipuistojen, koulujen ja nuorisotalojen lähellä
- **joukkoliikennevälineissä:** raitiovaunujen ja bussien ulkopuolella sekä sisäpuolella esim. istuimien selkänojissa
- **joukkoliikenteen pysäkeillä:** metro- ja juna-asemilla, bussipysäkeillä, satamissa, lentoasemilla
- **kioskien, kauppojen, kauppakeskusten ja anniskelupaikkojen** ikkunoissa, seinillä ja ulkopuolella
- **kauppojen, anniskelupaikkojen sekä kioskien** sisä- ja ulkopuolella. Vähittäismyyntipaikoissa alkoholipakkausten näyttävä sijoittelu toimii mainontana.
- **korjattavina olevien rakennusten** remonttisuojiin päällä
- **yleisötapahtumien sponsoroinnissa**

**Alkoholimainonta lisää alkoholinkulutusta** ja alkoholinkulutuksen kasvu lisää alkoholihaittojen määrää. Alkoholista kaupungille aiheutuvat kustannukset kasvavat. Mainonnan antama positiivinen kuva alkoholista heikentää kaupungin ja muiden tahojen tekemän päihdetyön vaikutusta.

**Lapsia ja nuoria** suojaa mainonnan kieltäminen mahdollisimman monessa niissä kanavissa, jotka altistavat heitä alkoholin markkinoinnille. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tekemän selvityksen mukaan alkoholin mielikuvamainontaa vastustaa 58 % suomalaisista ja alkoholiteollisuutta sponsorina sekä alkoholimainontaa urheilutapahtumissa vastustaa 59 %.



Mainonnan rajoituksista huolimatta mainonnalle altistuvat kaikki kaupunkilaiset, myös lapset ja nuoret.





# 7 Toimenpideohjelman päämäärät, tavoitteet ja toimenpiteet



**Tässä luvussa kuvataan** vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelman tavoitteet, toimintalinjat ja ehdotukset konkreettisiksi toimenpiteiksi. Perustelut valituille tavoitteille ja ehdotetuille toimenpiteille esitetään kunkin päämäärään ja tavoitteen yhteydessä.

## 7.1 Perustelut työryhmän ehdotuksille

**Alkoholi on erityinen tuote**, jonka kulutuksesta ja haitoista ovat vastuussa alkoholia käyttävien aikuisten henkilöiden lisäksi viranomaiset sekä alkoholin myynnistä hyötyvät toimijat, kuten alkoholijuomateollisuus, vähittäiskauppa ja alkoholin mainostajat. Näiden eri tahojen vastuu alkoholin kulutuksesta ja haitoista eroaa selvästi toisistaan. Aikuisen alkoholia käyttävän henkilön vastuuta omasta alkoholinkäytöstään ja sen seurauksista ei voida kieltää. Toisaalta aikuinenkin henkilö voi monista, osaksi itsestään riippumattomista syistä ajautua juomaan alkoholia niin, että juominen aiheuttaa riskin, riippuvuuden tai haitan hänelle itselleen ja haittoja hänen läheisilleen. Lasten, nuorten ja aikuisten alkoholinkäyttöä ja haittoja lisäävät alkoholimainonta, helppo saatavuus, ryhmäpaineet, käyttäytymisnormit, kielteiset elämäntapahtumat, terveydentila, ikä, sukupuoli ja perintötekijät. Yksilöä alkoholiongelmilta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa läheiset perhesiteet, kuuluminen hyvään ja tiiviiseen yhteisöön sekä mahdollisuus työntekoon, toimintaan ja osallistumiseen. Hyvään vanhemmuuteen kuuluu huolenpito, rajojen asettaminen, rohkaiseminen ja esimerkkinä oleminen, mutta ei alkoholin käyttö.

**Alkoholihaittojen ehkäisystä** ja kulutuksen lisääntymisestä ovat vastuussa myös valtiolliset, alueelliset ja kaupungin viranomaiset. Helsingin kaupungin vastuulla on edellytysten luominen raittiustyölle ja raittiustyön tekeminen. Näiden vastuiden täyttäminen ei onnistu, jos Helsingin kaupunki päätöksillään tukee alkoholijuomien mainontaa esimerkiksi vuokraamalla mainostilaa alkoholimainonnalle, sallimalla alkoholijuomien mainontaa tapahtumissaan tai anomalla itse anniskelulupia tapahtumiinsa.



*“Yleisen mielipiteen muuttaminen on ainoa keino saada alkoholinkulutus vähenemään. Paitsi että se vähentäisi vanhempien halua ostaa alaikäisille lapsilleen viikonloppuoluita, se voisi hillitä myös vanhempien omaa alkoholinkulutusta.”*

*Talouselämä 13.11.2006*

**Ohjelman toimenpiteiksi ehdotetaan** ensisijaisesti kaupungin hallintokuntien käytettävissä olevia keinoja vaikuttaa alkoholinkulutukseen ja -haittoihin Helsingissä. Toimenpiteissä rajoitetaan alkoholijuomien käytön edistämistä, kuten kaupungin osallistumista mainospaikkojen merkittävänä vuokranantajana alkoholijuomien mainontaan ja sallimalla vuokraamillaan alueillaan alkoholin anniskelua ja mainontaa.

**Toimenpideohjelmassa puututaan erityisesti** lasten ja nuorten alkoholin saatavuuteen, käytön ehkäisyyn ja käyttöön. Ohjelmassa ehdotetaan toimenpiteiksi Helsingin kaupungin eri virastojen sekä valvontaviranomaisten, kuten Helsingin poliisin ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston yhteistyön tiivistämistä. Aikuisten alkoholinkulutuksen vähentämiseksi ehdotetaan toimenpiteitä julkijuopottelun ja sen haittojen vähentämiseksi sekä riskikäytön havaitsemiseksi ja siihen puuttumiseksi terveyden- ja sosiaalihuollossa. Koska työ ja toiminta edellyttävät alkoholinkäytön välttämistä, ehdotetaan myös toimenpiteitä, jotka kohdistuvat alkoholi-ongelmaisten työttömien työhön kuntoutuksen ja sosiaalisten yritysten toiminnan kehittämiseen Helsingin kaupungissa.

## 7.2. Toimenpideohjelman päämäärät

Helsingin kaupungin vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelman päämäärät ovat :

1. **Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä**
2. **Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta**
3. **Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain**

### 1. Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä

#### Tavoitteet

#### 1. Alkoholista käyttävä helsinkiläinen vähentää omaa alkoholinkäyttöään

- 2 toimenpidettä

#### 2. Alkoholimainontaa vähennetään Helsingissä

- 6 toimenpidettä

#### 3. Helsingin kaupungin tapahtumat ovat pääsääntöisesti alkoholittomia

- 4 toimenpidettä

#### 4. Alkoholilainsäädännön noudattamisen valvontaa tehostetaan

- 3 toimenpidettä



### 2. Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta

#### Tavoitteet

#### 1. Raittiiden nuorten osuus nuorista lisääntyy ja mahdollinen alkoholin kokeilu- ja käyttöikä myöhentyvät

- 4 toimenpidettä

#### 2. Aikuisen alkoholin käytöstä lapsille ja nuorille aiheutuvat haitat vähenevät Helsingissä

- 3 toimenpidettä

#### 3. Lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön puuttumista tehostetaan

- 4 toimenpidettä



### 3. Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain

#### Tavoitteet

#### 1. Alkoholin riskikäytön varhaista havaitsemista ja matalan kynnyksen päihdepalvelujen saantia tehostetaan

- 3 toimenpidettä

#### 2. Tuetaan eläkeikäisten alkoholittonta elämää

- 2 toimenpidettä

#### 3. Työttömien aktiivintia ja työllistämispolkuja kehitetään

- 1 toimenpide

#### 4. Helsingin kaupungin henkilöstön alkoholinkäytön ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvät ohjeet tarkistetaan ja sisällöt ajantasaistetaan

- 1 toimenpide



## 7.2.1 Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä

### 1. Päämäärä: Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä

#### Tavoitteet:

1. Alkoholista käyttävä helsinkiläinen vähentää omaa alkoholinkäyttöään
2. Alkoholimainontaa vähennetään Helsingissä
3. Helsingin kaupungin tapahtumat ovat pääsääntöisesti alkoholittomia
4. Alkoholilainsäädännön noudattamisen valvontaa tehostetaan

### 1. Tavoite: Alkoholista käyttävä helsinkiläinen vähentää omaa alkoholinkäyttöään

**Suurin osa aikuisista helsinkiläisistä** on alkoholin ns. kohtuukäyttäjiä. Kohtuukäyttäjät ovat tärkeä kohderyhmä, joiden henkilökohtainen sitoutuminen oman alkoholinkäyttönsä vähentämiseen muuttaisi alkoholikulttuuria Helsingissä ja aikaansaisi kaupunkitasolla merkittävän hyödyn haittojen vähenemisenä. Useimmat helsinkiläiset saavat alkoholia koskevan informaation julkisesta terveydenhuollosta, viranomaisten kampanjoista, alkoholijuomateollisuuden markkinoinnista, muusta alkoholimainonnasta, kouluopetuksesta tai työpaikoilta. Alkoholista koskeva tieto suodatetaan ystäväpiiriin, perheen tai lähiyhteisön kautta. Huolimatta alkoholista koskevista monista tietolähteistä tai niistä johtuen väestö ei ole kovin hyvin varustautunut tekemään perusteltuja päätöksiä alkoholiasioissa. Myös tiedot alkoholin vaaroista saattavat olla puutteellisia, esim. tieto siitä, että säännöllinen ja jatkuva alkoholin käyttö sekä tuottaa että ylläpitää sekä masennusta että ahdistusta.

#### Toimenpiteet

1. Helsingin kaupunki kannustaa ja tukee kampanjoin asukkaiden pyrkimyksiä vähentää omaa alkoholin käyttöään. Esim. "Tipaton tammikuu", "Kevennetty kesäkuu", "Anna lapselle raitis jouluku", "Pudota painoa – vähennä alkoholia". *Vastuutaho: Sosiaaliviraston ehkäisevän työn yksikkö*
2. Lisätään helsinkiläisten tietoa alkoholipolitiikan keinoista, alkoholin vaaroista ja päihdepalveluista. *Vastuutahot: Sosiaaliviraston ehkäisevän työn yksikkö ja kansalaisjärjestöt*

## 2. Tavoite: Alkoholimainontaa vähennetään Helsingissä

**Helsingin kaupungin liikennelaitos (HKL)**, Helsingin Bussiliikenne Oy ja kiinteistöviraston tilakeskus antavat tällä hetkellä vuokralle mainostiloja, joissa esiintyy alkoholijuomien mainoksia. Liikennelaitos on vuokrannut raitiovaunujen, metrojunien, palvelulinjojen bussien ja metroasemien sekä Martinlaakson radan kolmen aseman mainospaikat. Sopimukset ovat voimassa 30.6.2015 asti. Liikennelaitos on oikeutettu tekemään sopimuksiin kesken sopimuskauden pienehköjä muutoksia. Helsingin Bussiliikenne Oy on kilpailuttanut mainospaikkojen myynnin ja sopimukset ovat voimassa 31.12.2011 asti. Helsingin kaupungin tilakeskus on kilpailuttanut ulkomainosvälipaikkojen, mainospilareiden, taksikatosten, suurtaulujen ja pylvästaulujen mainospintojen myynnin. Sopimus mainosyrityksen kanssa on voimassa 31.7.2023 asti. Sopimusta mainosyrityksen kanssa tarkistetaan syksyn 2010 aikana, jolloin muutosten tekeminen sopimukseen on mahdollista. Yhteensä näitä mainospintoja on Helsingissä noin 1900 kappaletta. Kiinteistöviraston tilakeskus myöntää siltabanderollien luvat kahdeksi viikoksi kerrallaan.

### Toimenpiteet

1. Helsingin kaupunki kieltää kaiken alkoholimainonnan antaessaan vuokralle omistuksessaan olevia mainospintoja kaupungin alueella. *Vastuutaho: Kiinteistövirasto*
2. Helsingin kaupunki kieltää kiinteistöjen korjausrakentamisessa käytettävissä suojapeitteissä olevat alkoholimainokset. *Vastuutaho: Rakennusvalvontavirasto*
3. Liikennevälineisiin mainostilaa myytäessä ja sopimuksia tarkistettaessa vastuutahot lisäävät sopimusehtoihin lausekkeen alkoholin mainontakiellosta raitiovaunuissa, metrossa, metroasemilla, linja-autoissa ja pysäkeillä. *Vastuutahot: HKL, Helsingin seudun liikenne (HSL) ja Helsingin Bussiliikenne Oy*
4. Helsingin kaupungin virastojen, liikelaitosten ja tytäryhteisöjen painetuissa tai sähköisissä julkaisuissa ja muussa viestinnässä ei julkaista alkoholimainoksia. *Vastuutahot: Kaikki kaupungin virastot, liikelaitokset ja tytäryhteisöt*
5. Helsingin kaupungin viestinnän ohjeisiin lisätään alkoholin markkinointia, alkoholimainontaa ja alkoholijuomateollisuuden käyttöä sponsorina koskeva kieltö. *Vastuutaho: Hallintokeskus*
6. Helsingin kaupunki korottaa anniskelupaikkojen ulkotarjoilualueiden asiakaspaikoista perittäviä vuokria. *Vastuutaho: Kiinteistövirasto*

**3. Tavoite:  
Helsingin kaupungin  
tapahtumat ovat  
pääsääntöisesti  
alkoholittomia**

**Suomalaisessa kulttuurissa** alkoholista kieltäytymistä ja raittiutta on usein perusteltava ja kieltäytymisen syitä kyseenalaistetaan. Suhteessa alkoholiin on tavoitteena tilanne, jossa raittiuden omaksuminen on hyväksyttävä vaihtoehto ja alkoholijuomien tarjoilu on nykyistä harvinaisempaa ja poikkeuksellisempaa. Helsingiläisten alkoholinkäytön vähenemistä tukee kaupungin päättäjien ja työntekijöiden sitoutuminen alkoholikulttuurin muutokseen: mitä vähemmän alkoholia, sitä vähemmän haittoja.

**Toimenpiteet**

1. Helsingin kaupungin edustustilaisuudet, tapahtumat ja kaupungin tiloissa pidettävät tilaisuudet ovat pääsääntöisesti alkoholittomia. *Vastuutahot: Kaupungin johtajisto ja hallintokeskus*
2. Helsingin kaupungin virastot ja liikelaitokset pidättäytyvät alkoholin anniskelulupahakemuksista ja anniskelusta tapahtumissaan. *Vastuutahot: Kaikki kaupungin virastot ja liikelaitokset*
3. Helsingin kaupungin henkilöstötilaisuudet ovat pääsääntöisesti alkoholittomia. *Vastuutahot: Kaikki virastot, liikelaitokset, henkilöstöjärjestöt ja henkilöstö*
4. Helsingin kaupunginvaltuuston kokousten ja tilaisuuksien yhteydessä tapahtuvasta alkoholijuomien mynnistä luovutaan. *Vastuutahot: Kaupungin johtajisto ja hallintokeskus*

**4. Tavoite:  
Alkoholilainsäädännön  
noudattamisen valvontaa  
tehostetaan**

**Suomalaiset toivovat**, että päihtyneille ja alaikäisille myyntikieltoa valvottaisiin nykyistä paremmin. Enemmän kuin kaksi kolmasosaa ihmisistä on huolissaan nykyisestä alkoholin kulutuksesta ja siitä, että asenteet alkoholin käyttöä ja humalajuomista kohtaan eivät ole tarpeeksi tiukkoja.

**Toimenpiteet**

1. Poliisi tehostaa alkoholijuomien häiritsevän käytön ehkäisyä ja valvontaa esimerkiksi puistoissa, lasten leikkipuistoissa ja julkisissa liikennevälineissä. *Vastuutaho: Helsingin poliisilaitos*
2. Poliisi ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto tehostavat alkoholin anniskelutoiminnan ja vähittäismyynnin valvontaa, erityisesti alkoholijuomien myymistä ja välittämistä alaikäisille ja päihtyneille. *Vastuutahot: Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Helsingin poliisilaitos ja Päivittäistavara kauppa ry*
3. Helsingin kaupunki kieltää alkoholin anniskelun klo 22:n jälkeen vuokralle antamallaan ulkotarjoilualueilla, jos alueella on asuintaloja. Tämä anniskelurajoitus liitetään vuokraehtoihin kaupungin vuokra-tesssa ulkotarjoilualueita. *Vastuutaho: Kiinteistövirasto*

## 7.2.2 Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta

### 2. Päämäärä Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta

#### Tavoitteet

1. **Raittiiden nuorten osuus nuorista lisääntyy ja mahdollinen alkoholin kokeilu- ja käyttöikä myöhentyy**
2. **Aikuisten alkoholin käytöstä lapsille ja nuorille aiheutuvat haitat vähenevät Helsingissä**
3. **Lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön puuttumista tehostetaan**

### 1. Tavoite: Raittiiden nuorten osuus nuorista lisääntyy ja mahdollinen alkoholin kokeilu- ja käyttöikä myöhentyy

**Erityisen haavoittuvia** alkoholin käytölle ovat lapset ja nuoret. Tutkimusnäyttö osoittaa, että alkoholinkäytöllä on ennen aikuisiän saavuttamista haitallisia vaikutuksia nuorten älylliseen, tiedolliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Alkoholiriippuvuus ja siihen liittyvät ongelmat ovat sitä todennäköisempiä, mitä nuorempana alkoholikäyttö aloitetaan. Suuren riskinottovalmiutensa vuoksi osa nuorista on valmiita omaksuma vaarallisia käyttäytymistapoja. Suomalaisten nuorten humalajuominen on yleisempää kuin Euroopassa keskimäärin.

**12-vuotiaista pojista ja tytöistä** on raittiita noin 90 %, 14-vuotiaista noin 65 % ja 16-vuotiaista noin 30 %. Lasten ja nuorten alkoholinkäyttö on vahvasti riippuvaista vanhempien ja yhteisön roolimalleista, mistä johtuen lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön vaikuttaminen edellyttää muutosta koko yhteiskunnan suhtautumisessa alkoholiin. Vanhemmilla ja kouluilla on erityinen vastuu lasten ja nuorten alkoholiasenteiden muokkaamisessa. Vanhempien salliva asenne päihteisiin on perheen lasten päihdeongelmien riskitekijä.

**Alaikäisillä on monia** eri keinoja hankkia alkoholijuomia. Koulu-terveyskyselyn mukaan 13 % helsinkiläisten peruskoulujen 8. ja 9. -luokkalaisista ilmoitti omien vanhempien tarjonnan tai hankkineen heille alkoholijuomat viime käyttökerralla. Lähes joka viides alkoholia käyttäneistä oli itse ottanut alkoholijuomat kotoaan. Muita alkoholijuomien hankintaväyliä ovat kaverit, tuntemattomat tai vanhemmat sisarukset. Ulkomailta tai laivalta oli viime kerralla hankkinut alkoholijuoman joka viides alkoholia käyttäneistä 8. tai 9. -luokkalaisista.

**2. Tavoite:  
Aikuisten alkoholin  
käytöstä lapsille ja  
nuorille aiheutuvat  
haitat vähenevät  
Helsingissä**

### **Toimenpiteet**

1. Kehitetään edelleen alkoholista ja sen terveyshaitoista kertovaa opetusta, neuvontaa ja valistusta peruskouluissa, toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukiossa. Peruskoulujen 7. luokkien oppilaiden vanhemmille laaditaan tiedote "Nuoret ja alkoholi". Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille laaditaan kohdennettu terveyden edistämisen ohjelma alkoholin kokeilun ja käytön vähentämiseksi. *Vastuutahot: Opetusvirasto, terveyskeskuksen koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä Klaari Helsinki*

2. Koulujen ja kotien välisessä yhteistyössä, kuten vanhempainilloissa, otetaan puheeksi vanhempien vastuu alkoholilainsäädännön noudattamisesta ja erityisesti alkoholin välittämisen lainvastaisuus alaikäisille. *Vastuutahot: Opetusvirasto ja Klaari Helsinki*

3. Alkoholin myyntiä ja välittämistä alaikäisille valvotaan järjestämällä alkoholijuomien ostokokeiluja. *Vastuutahot: Klaari Helsinki ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto*

4. Helsingin kaupunki avaa verkkosivulleen (www.hel.fi) palautekanavan, johon kaupunkilaiset voivat antaa palautetta alkoholilainsäädännön rikkomisesta. *Vastuutaho: Hallintokeskus*

**Tämä ohjelmatyöryhmä** teki kyselyn Helsingin kaupungin päiväkotien johtajille tarkoituksena selvittää, onko päiväkodin läheisyydessä alkoholin käytöstä johtuvia ongelmia, kuten alkoholijuomien ulkomainontaa, julkijuopottelua tai anniskelusta johtuvia muita häiriöitä. Kysymykseen vastasi 71 päiväkotia, joista 27 (38 %) päiväkodissa ei ollut ongelmia. Päiväkodeista 44 (62 %) ilmoitti ongelmista päiväkodin alueella tai läheisyydessä, kuten aikuisten ja nuorison juopottelua, roskaamista, eritteitä, vandalismia ja päiväkodin välineiden tai rakennusten tuhoamista. Useat päiväkodit joutuvat aamuisin siivoamaan alueensa tupakantumpeista, pullojen siruista, pakkausjätteistä, eritteistä ja huumeruiskuista, jotta päiväkotilapset eivät vahingoita itseään.

### **Toimenpiteet**

1. Helsingin kaupunki nimeää koordinoivan vastuutahon, johon Etelä-Suomen aluehallintovirasto voi ottaa yhteyttä selvittääkseen anniskelupaikan sopivuuden alueelle päiväkotien ja koulujen sijainti huomioon ottaen. *Vastuutaho: Hallintokeskus*

2. Päiväkodit ja koulut ilmoittavat anniskelupaikoista johtuvat ongelmat Etelä-Suomen aluehallintovirastolle. *Vastuutahot: Päiväkodit ja koulut*

3. Helsingin kaupungin kiinteistövirasto täydentää voimassa olevaa ohjettaan ulkotarjoialueista ehdolla, jonka mukaan alkoholijuomia ei anniskella lasten päiväkotien ja koulujen läheisyydessä niiden toiminnan aikana. *Vastuutaho: Kiinteistövirasto*



**3. Tavoite:  
Lasten ja nuorten  
alkoholinkäyttöön  
puuttumista  
tehostetaan**

**Yli 60 % helsinkiläisistä** peruskoulun 8. ja 9. -luokkien oppilaista piti keskioluen tai siiderin ostamista lähikaupasta, kioskista tai huoltoasemalta helppona ja 15 % näistä peruskoululaisista oli viime kerralla myös ostanut alkoholijuomansa itse kaupasta. On osoitettu, että ikärajavaltontaa voidaan tehostaa yhdistämällä viranomaisvalvonta vähittäiskaupan henkilöstökoulutukseen ja mielipidevaikuttamiseen.

**Helsingin poliisin kotihälytyksistä** suuri osa on päihtyneiden henkilöiden aiheuttamia. Päihteiden käyttö perheessä on yleinen syy lastensuojelun tarpeeseen. Vuonna 2009 Helsingissä tehtiin yli 10 000 lastensuojeluilmoitusta, joista joka neljännessä syynä oli vanhemman päihteiden käyttö. Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan joka kolmas helsinkiläisten peruskoulujen 8. tai 9. -luokkalainen ilmoitti, että heillä on joku läheinen ihminen, joka käyttää liikaa alkoholia ja siitä on aiheutunut peruskoululaiselle ongelmia.

### **Toimenpiteet**

1. Terveyskeskuksen päivystyksissä noudatetaan toimintamallia, jonka mukaan kaikista alle 18-vuotiaista selvästi päihtyneistä tehdään lastensuojeluilmoitus ja ilmoitus vanhemmille. Alle 13-vuotiaista pyydetään psykiatrin konsultaatio ja nuorisopsykiatrinen yksikkö arvioi 13–15-vuotiaiden nuorisopsykiatrisen hoidon tarpeen. *Vastuutaho: Terveyskeskus*

2. Lapsen tai nuoren asiaa hoitavat työntekijät ottavat aina yhteyttä vanhempiin ja sosiaalityöntekijään tavatessaan alaikäisen, jolla on alkoholijuomia tai joka on päihtynyt. *Vastuutahot: Sosiaalivirasto, opetusvirasto, nuorisoasiainkeskus ja terveyskeskus*

3. Ylläpidetään Helsingissä puuttumisen ja nollatoleranssin kulttuuria, jonka mukaan poliisi puuttuu aina alaikäisten julkijuopotteluun ja aikuisten häiritsevään julkijuopotteluun. Alaikäisten kohdalla noudatetaan Klaari Helsingin Puutu Nyt! -toimintaohjetta. *Vastuutahot: Helsingin poliisi, sosiaalivirasto, Klaari Helsinki, järjestöt, nuorisoasiainkeskus, Helsingissä tapahtumia järjestävät yritykset ja helsinkiläiset omalta osaltaan*

4. Organisoidaan kaupan, nuorisotoimen, sosiaaliviranomaisten ja poliisin jalkautuvaa yhteistyötä aikoina, jolloin tiedetään alkoholijuomien myynnin lisääntyvän, kuten koulujen alkaessa ja päättyessä, vappuna ja juhlapyhien aikaan. *Vastuutahot: Nuorisoasiainkeskus, Klaari Helsinki, Päivittäistavarakauppa ry., vähittäiskaupat ja Helsingin poliisilaitos*

## 7.2.3 Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain

### 3. Päämäärä Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain

#### Tavoitteet

1. Alkoholin riskikäytön varhaista havaitsemista ja matalan kynnyksen päihdepalvelujen saantia tehostetaan
2. Tuetaan eläkeikäisten alkoholitonta elämää
3. Työttömien aktivointia ja työllistämispolkuja kehitetään
4. Helsingin kaupungin henkilöstön alkoholinkäytön ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvät ohjeet tarkistetaan ja sisällöt ajantasaistetaan

### 1. Tavoite: Alkoholin riskikäytön varhaista havaitsemista ja matalan kynnyksen päihdepalvelujen saantia tehostetaan

**Potilaista suurin osa** hyväksyy alkoholi-asioiden käsittelyn terveydenhuollossa. Mini-interventio on terveydenhuollossa tapahtuva alkoholin riskikäyttäjän tai alkoholia haitallisesti käyttävän lyhyt neuvonta. Sen avulla hoitaja tai lääkäri tukee potilasta alkoholin käytön vähentämisessä, jos käyttö on runsasta, mutta siitä ei ole vielä aiheutunut erityisiä haittoja. Mini-interventio keskeiset osat ovat: (1) Alkoholinkäyttöä kysytään potilailta riskikulutuksen tunnistamiseksi (2) Potilaille annetaan suullista neuvontaa (3) Riskipotilaita motivoidaan kulutuksen vähentämiseen sekä suullisin että kirjallisilla ohjein. Interventio voi käsittää yhden tai useamman käynnin.

**Helsingin kaupungin terveystieteiden keskuksen** päivystysalueen hoitohenkilöstölle tehdyn kyselyn tulosten mukaan kaikki kyselyyn vastanneet ovat kohdanneet työssään usein potilaita, joilla on alkoholiongelmaa. Yli puolet vastaajista ilmoitti, että Audit -testiä ja/tai lyhytneuvontaa ei käytetä heidän työpaikallaan eikä kaksi kolmesta tuntenut mini-interventiota. Lähes kaikki vastaajat kuitenkin ilmoittivat yleensä kysyvänsä potilaalta hänen alkoholinkäytöstään. Alkoholiongelmaisen potilaiden kohtaamisessa, yhteistyössä ja ohjaamisessa on runsaasti kehitettävää. Sen vuoksi tarvitaan myös henkilökunnan osaamisen kehittämistä.

#### Toimenpiteet

1. Lyhytneuvonta (mini-interventio) otetaan käyttöön terveystieteiden keskuksen päivystysvastaanotoilla, terveysasemien avosairaanhoidossa, äitiys- ja lastenneuvoloissa, kaupunginsairaalassa, työterveyshuollossa ja sosiaaliviraston toimipisteissä. *Vastuutahot: Terveystieteiden keskus, sosiaalivirasto ja työterveyskeskus*
2. Laaditaan vuoden 2011 loppuun mennessä alkoholipotilaan hoidon hoitokokonaisuus, jossa on huomioitu eri-ikäisten perustason ja erityistason hoito. *Vastuutahot: Sosiaalivirasto ja terveystieteiden keskus*

3. Vahvistetaan päihdetyön osaamista lisäämällä päihdetyön koulutusta sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstölle. *Vastuutahot: Terveyskeskus ja sosiaalivirasto*

## 2. Tavoite: Tuetaan eläkeikäisten alkoholitonta elämää

**lääkäiden alkoholinkäyttö** on yleistynyt. Helsingissä on noin 120 000 yli 60-vuotiasta, joista 12 000–18 000 (10–15 %) käyttää terveytensä kannalta liikaa alkoholia. Alkoholiriippuvaisia yli 60-vuotiaista on 1 200–4 800 (1–4 %). Alkoholin liikakäyttö heikentää vanhusten toimintakykyä ja lisää tapaturmia, kroonisia sairauksia ja kuolleisuutta. Päihdehuollon laitoshoidon hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä ovat Helsingissä lisääntyneet vuodesta 2005 vuoteen 2008.

### Toimenpiteet

1. Alkoholin käyttö otetaan puheeksi ehkäisevillä kotikäynneillä ja kotihoidon asiakkaiden kanssa hoito- ja palvelusuunnitelmaa tehtäessä. *Vastuutaho: Sosiaalivirasto ja terveyskeskus*
2. Tiedotetaan ikääntyneiden alkoholinkäytön riskeistä kotihoidon sekä sosiaaliviraston palvelukeskusten ja päivätoiminnan asiakkaille. *Vastuutahot: Terveyskeskus ja sosiaalivirasto*

## 3. Tavoite: Työttömien aktivointia ja työllistämispolkuja kehitetään

**Työttömyys ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys** altistaa alkoholin käytön lisääntymiselle. Helsingissä oli vuoden 2010 kesäkuun lopussa n. 27 000 työtöntä, joista alle 25-vuotiaita oli 2600. Vuoden 2009 aikana Helsingissä keskimäärin runsas neljännes työttömistä oli aktivointitoimien piirissä työvoimakoulutuksessa, työelämävalmennuksessa tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Työmarkkinatuen saajien aktivointiaste vuonna 2009 oli Helsingissä 26,9 %. Pitkäaikaistyöttömien työllistämisen kuntouttavassa työtoiminnassa ja sen jälkeen muun muassa sosiaalisissa yrityksissä tukee merkittävästi työttömäksi joutuneiden mielenterveyttä ja päihteettömyyttä.

### Toimenpide

1. Helsingin kaupungin hallintokunnat työllistävät pitkäaikaistyöttömiä muun muassa sosiaalisten yritysten kautta. *Vastuutahot: Kaikki kaupungin virastot*

## 4. Tavoite: Helsingin kaupungin henkilöstön alkoholinkäytön ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvät ohjeet tarkistetaan ja sisällöt ajantasaistetaan

**Valtaosa eli noin 85 %** alkoholin ongelmakäyttäjistä on työssä. Alkoholin käyttö aiheuttaa kustannuksia töistä poissaolon, alentuneen työtehon ja kohonneen tapaturmariskin takia. Alkoholiriippuvuuden ehkäisy ja hoito on osa työterveyshuoltoa. Päihdeohjelma helpottaa alkoholikysymysten puheeksi ottamista, alkoholiongelmaisen hoitoon ohjausta ja hoidon käynnistämistä.

### Toimenpide

1. **Helsingin kaupungin** henkilöstön päihdeohjelma uusitaan vuoden 2011 aikana. *Vastuutaho: Henkilöstökeskus*

# 8 Toimenpideohjelman toteutumisen seuranta

**Vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelmassa** määriteltyjen tavoitteiden toteutumisen seuranta kuuluu luontevimmin sosiaalivirastolle ja sosiaalilautakunnalle, jotka hoitavat Helsingin kaupungissa raittiustyöasetuksessa määriteltyjä tehtäviä. Vastuutahoiksi nimetyt hallintokunnat raportoivat ohjelman toteutumisesta sosiaalivirastolle. Sosiaalivirasto huolehtii raportoinnista vuosittain kaupunginhallitukselle, terveyslautakunnalle, opetuslautakunnalle ja nuorisolautakunnalle.

**Vastuullisen alkoholinkäytön toimenpideohjelman** toteutumista seurataan seuraavilla mittareilla:

## 1. Päämäärä:

**Alkoholinkulutus vähenee Helsingissä**

## Mittarit

- Alkoholinkokonaiskulutuksen muutos: **Alkoholijuomien vähittäis-, anniskelu- ja kokonaismyyntitilastot**
- Alkoholisairauksien ja -tapaturmien lukumäärät: **Elimellistä aivo-oireyhtymää ja käyttäytymisen häiriötä sairastavien helsinkiläisten potilaiden lukumäärät sekä alkoholisairauksiin ja tapaturmiin kuolleiden lukumäärät**
- Alkoholiriippuvuus ja alkoholin haitallinen käyttö: **Päihdehoitopalvelujen piirissä A-klinikoilla, nuorisoasemilla, HUS:n nuorten päihdepsykiatrian poliklinikalla, terveysasemilla, terveyskeskuspäivystyksissä, sosiaalipäivystyksessä, selviämishoitoasemalla, laitostatkaisuhoidossa, kuntouttavassa laitoshoidossa, palvelu- ja päiväkeskuksissa sekä asumis- ja majoituspalveluyksiköissä hoidetut helsinkiläiset potilaat**
- Alkoholihaitat: **Päihteiden käyttöön liittyvien poliisin suorittamien tehtävien ja rattijuopumuskiinniottojen lukumäärät**
- Alkoholijuomien mainonnan rajoittaminen kaupungin mainospinnoilla: **Mainoskiellon sisältävien sopimusten määrä**

## 2. Päämäärä

### Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta

#### Mittarit

- Alaikäisten alkoholin kokeilun ja käytön muutos: **Kouluterveyskyselyn alkoholinkäyttöä koskevat tulokset**
- Aikuisten alkoholin käytöstä lapsille ja nuorille aiheutuvat haitat: **Lastensuojeluilmoitusten ja lastensuojelutoimien lukumäärät sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman alkoholia koskevat indikaattorit**
- Lapsiperheiden alkoholin riskikäyttö, haitallinen käyttö tai alkoholiriippuvuus: **Äitiys- ja lastenneuvoloissa käyneet äidit ja isät, joiden Audit -pisteet ovat yli 8**
- Alkoholin myynti alaikäisille: **Alkoholin ostokokeilujen tulokset**
- Alkoholin välittäminen alaikäisille: **Helsingin kaupungin verkkosivujen palautekanavalle tulleet palautteet**

## 3. Päämäärä

### Alkoholin ongelmakäyttöön puututaan varhain

#### Mittarit

- Eri-ikäisten alkoholin ongelmakäyttäjien perus- ja erikoistason hoitokokonaisuuden prosessikuvaus: **Hoitokokonaisuuden kuvaus käytössä vuoden 2011 loppuun mennessä**
- Päihdetyön osaaminen: **Päihdetyön koulutukseen osallistuneiden lukumäärä vuoteen 2012 mennessä**
- Anniskelua ja vähittäismyyntiä koskevien lakien noudattaminen: **Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston sekä Etelä-Suomen aluehallintoviraston määräämät sanktiot Helsingin alueelle**
- Lyhytneuvonnan käyttö terveyskeskuksen ja sosiaaliviraston toimipisteissä sekä työterveyshuollossa: **Lyhytneuvontatahtumien lukumäärä terveyskeskuksen osastoissa, sosiaaliviraston toimipisteissä ja työterveyskeskuksessa**
- Työttömien aktivointi ja työllistämispolkujen kehittäminen: **Työllistyneiden tai koulutukseen siirtyneiden pitkäaikaistyöttömien osuuden kehitys**

# Keskeiset lähteet



*“ Moni viinamytti on harhaa*

*Myytti: Alkoholi suojaa kylmettymiseltä pakkassäällä.*

*Totuus: Alkoholi itse asiassa lisää kylmettymisen riskiä.*

*Myytti: Konjakki parantaa flunssan.*

*Totuus: Konjakki tai mikään muukaan alkoholi ei tehoa flunssaan.*

*Myytti: Punaviini ehkäisee antioksidanttiensa ansiosta syöpää.*

*Totuus: Ei ehkäise. Runsas alkoholinkäyttö sen sijaan lisää naisilla rintasyövän vaaraa. Se myös kasvattaa huomattavasti riskiä sairastua hengitysteiden ja ruoansulatuskanavan syöpään tai maksa-, paksusuoli- ja peräsuolisyöpään.*

*Myytti: Lasi viiniä päivässä ehkäisee sydän- ja verisuonitauteja.*

*Totuus: Pitää paikkansa. Kohtuullinen alkoholinkäyttö eli yksi päivittäinen annos suojaa sepelvaltimotaudilta ja sappikivitaudilta. Annosta ei tulisi kuitenkaan kasvattaa, koska silloin haitat kasvavat hyötyjä suuremmiksi.”*

*Päihdelääketieteen professori, Mikko Salaspuro, Helsingin yliopisto, Talouselämä 2006*

**Alkoholiin liittyvien haittojen vähentäminen 2007.** Euroopan Unionin päätöslauselma 5. syyskuuta 2007 EU:n strategiasta jäsenvaltioiden tukemiseksi alkoholiin liittyvien haittojen vähentämisessä. 2007/2005(INI).

**Alkoholiongelman hoito. Käypä hoito.** 21.4.2010 Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksentaytaartikkeli/tunnus/hoi50028>

**Alkoholiohjelma 2008-2011.** [www.alkoholiohjelma.fi](http://www.alkoholiohjelma.fi) <http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/FI/index.htm>

**Kouluterveys 2008: Helsingin kuntaraportti.** Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsingin kaupunki. [www.edu.hel.fi](http://www.edu.hel.fi)

**Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.** Hallituksen politiikkaohjelma. [http://www.minedu.fi/lapset\\_nuoret\\_perheet/](http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/)

Mäkelä P., Mustonen H., Tigerstedt C. (toim.) **Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008.** Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

**Päihdetilastollinen vuosikirja 2009.** Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. SVT Sosiaaliturva 2009. <http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/paihide/Alcoholyearbook2009.pdf>

Rainio S., Pere L., Lindfors P., Lavikainen H., Saarni L., Rimpelä, A. **Nuorten terveystapatutkimus 2009.** Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:47. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2009. <http://www.stm.fi>. [www.edu.hel.fi](http://www.edu.hel.fi)

Seppä K., Alho H., Kiiänmaa K. (toim.) 2010. **Alkoholiriippuvuus** 1. painos. Kustannus Oy Duodecim. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

**Suomalaisten alkoholiasenteet 2010.** Terveyden edistämisen keskus ry.

**Terveyden edistäminen politiikkaohjelma.** [http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat\\_ja\\_hankkeet/terveyden\\_edistamisen\\_politiikkaohjelma](http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/terveyden_edistamisen_politiikkaohjelma)

**Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista.** <http://pre20090115.stm.fi/is1208414751740/passthru.pdf>

WHO 2004. **Global Status Report on Alcohol 2004.** World Health Organization Department of Mental Health and Substance Abuse. Geneva 2004. [http://www.who.int/substance\\_abuse/publications/global\\_status\\_report\\_2004\\_overview](http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_status_report_2004_overview)

# Tiivistelmä- taulukko.

# Toimenpideohjelman päämäärät, tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot

PÄÄMÄÄRÄ	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT
1. Alkoholin- kulutus vähenee Helsingissä	1. Alkoholia käyttävä helsingiläinen vähentää omaa alkoholin käyttöään	<b>1. Helsingin kaupunki kannustaa</b> ja tukee kampanjoin asukkaiden pyrki- myksiä vähentää omaa alkoholin käyttö- ään Esim. "Tipaton tammikuu", "Keven- netty kesäkuu", "Anna lapselle raitis joului", "Pudota painoa – vähennä alkoholia".	Sosiaaliviraston ehkäisevän työn yksikkö
		<b>2. Lisätään helsinkiläisten tietoa</b> alko- holipolitiikan keinoista, alkoholin vaarois- ta ja päihdepalveluista.	Sosiaaliviraston ehkäisevän työn yksikkö ja kansalaisjärjestöt
	2. Alkoholi- mainontaa vähennetään Helsingissä	<b>1. Helsingin kaupunki kieltää</b> kaiken alkoholimainonnan antaessaan vuokralle omistuksessaan olevia mainospintoja kaupungin alueella.	Kiinteistövirasto
		<b>2. Helsingin kaupunki kieltää</b> kiinteistö- jen korjausrakentamisessa käytettävissä suojapeitteissä olevat alkoholimainokset.	Rakennus- valvontavirasto
		<b>3. Liikennevälineisiin mainostilaa</b> myytäessä ja sopimuksia tarkistettaessa vastuutahot lisäävät sopimusehtoihin lausekkeen alkoholin mainontakiellosta raitiovaunuissa, metrossa, metroasemil- la, linja-autoissa ja pysäkeillä.	HKL, Helsingin seudun liikenne (HSL) ja Helsingin Bussiliikenne Oy
		<b>4. Helsingin kaupungin virastojen,</b> lii- kelaitosten ja tytäryhteisöjen painetuissa tai sähköisissä julkaisuissa ja muussa vies- tinnässä ei julkaista alkoholimainoksia.	Kaikki kaupungin virastot, liikelaitokset ja tytäryhteisöt
<b>5. Helsingin kaupungin viestinnän</b> ohjeisiin lisätään alkoholin markkinointia, alkoholimainontaa ja alkoholijuomate- ollisuuden käyttöä sponsorina koskeva kielto.	Hallintokeskus		
<b>6. Helsingin kaupunki korottaa</b> an- niskelupaikkojen ulkotarjoilualueiden asiakaspaikeista perittäviä vuokria.	Kiinteistövirasto		

	<b>3. Helsingin kaupungin tapahtumat ovat pääsääntöisesti alkoholittomia</b>	<b>1. Helsingin kaupungin</b> edustutilaisuudet, tapahtumat ja kaupungin tiloissa pidettävät tilaisuudet ovat pääsääntöisesti alkoholittomia.	<i>Kaupungin johtajisto ja hallintokeskus</i>
		<b>2. Helsingin kaupungin virastot</b> ja liikelaitokset pidättäytyvät alkoholin anniskelulupahakemuksista ja anniskelusta tapahtumissaan.	<i>Kaikki kaupungin virastot ja liikelaitokset</i>
		<b>3. Helsingin kaupungin</b> henkilöstötilaisuudet ovat pääsääntöisesti alkoholittomia.	<i>Kaikki virastot, liikelaitokset, henkilöstöjärjestöt ja henkilöstö</i>
		<b>4. Helsingin kaupunginvaltuuston</b> kokousten ja tilaisuuksien yhteydessä tapahtuvasta alkoholijuomien myynnistä luovutaan.	<i>Kaupungin johtajisto ja hallintokeskus</i>
	<b>4. Alkoholi-lainsäädännön noudattamisen valvontaa tehostetaan</b>	<b>1. Poliisi tehostaa</b> alkoholijuomien häiritsevän käytön ehkäisyä ja valvontaa esimerkiksi puistoissa, lasten leikkipuistoissa ja julkisissa liikennevälineissä.	<i>Helsingin poliisilaitos</i>
		<b>2. Poliisi ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto</b> tehostavat alkoholin anniskelutoiminnan ja vähittäismyynnin valvontaa, erityisesti alkoholijuomien myymistä ja välittämistä alaikäisille ja päihtyneille.	<i>Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Helsingin poliisilaitos ja Päivittäiskauppa ry</i>
		<b>3. Helsingin kaupunki kieltää</b> alkoholin anniskelun klo 22:n jälkeen vuokralle antamallaan ulkotarjoilualueilla, jos alueella on asuintaloja. Tämä anniskelurajoitus liitetään vuokraehtoihin kaupungin vuokratessa ulkotarjoilualueita.	<i>Kiinteistövirasto</i>



<b>2. Lapsia ja nuoria suojellaan alkoholilta</b>	<b>1. Raittiiden nuorten osuus nuorista lisääntyy ja mahdollinen alkoholin kokeilu- ja käyttöikä myöhentyvät</b>	<b>1. Kehitetään edelleen</b> alkoholista ja sen terveyshaitoista kertovaa opetusta, neuvontaa ja valistusta peruskouluissa, toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukiossa. Peruskoulujen 7. luokkien oppilaiden vanhemmille laaditaan tiedote "Nuoret ja alkoholi". Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille laaditaan kohdennettu terveyden edistämisen ohjelma alkoholin kokeilun ja käytön vähentämiseksi.	<i>Opetusvirasto ja terveyskeskuksen koulu- ja opiskelu-terveydenhuolto sekä Klaari Helsinki</i>
		<b>2. Koulujen ja kotien välisessä</b> yhteistyössä, kuten vanhempainilloissa, otetaan puheeksi vanhempien vastuu alkoholilainsäädännön noudattamisesta ja erityisesti alkoholin välittämisen lainvastaisuus alaikäisille.	<i>Opetusvirasto ja Klaari helsinki</i>
		<b>3. Alkoholin myyntiä</b> ja välittämistä alaikäisille valvotaan järjestämällä alkoholijuomien ostokokeiluja.	<i>Klaari Helsinki ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto</i>
		<b>4. Helsingin kaupunki avaa</b> verkkosivulleen (www.hel.fi) palautekanavan, johon kaupunkilaiset voivat antaa palautetta alkoholilainsäädännön rikkomisesta.	<i>Hallintokeskus</i>
<b>2. Aikuisten alkoholin käytöstä lapsille ja nuorille aiheutuvat haitat vähenevät Helsingissä</b>		<b>1. Helsingin kaupunki nimeää</b> koordinoivan vastuutahon, johon Etelä-Suomen aluehallintovirasto voi ottaa yhteyttä selvittääkseen anniskelupaikan sopivuuden alueelle päiväkotien ja koulujen sijainti huomioon ottaen.	<i>Hallintokeskus</i>
		<b>2. Päiväkodit ja koulut</b> ilmoittavat anniskelupaikoista johtuvat ongelmat Etelä-Suomen aluehallintovirastolle.	<i>Päiväkodit ja koulut</i>
		<b>3. Helsingin kaupungin kiinteistövirasto</b> täydentää voimassa olevaa ohjettaan ulkotarjoilualueista ehdolla, jonka mukaan alkoholijuomia ei anniskella lasten päiväkotien ja koulujen läheisyydessä niiden toiminnan aikana.	<i>Kiinteistövirasto</i>

PÄÄMÄÄRÄ	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT
	<b>3. Lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön puuttumista tehostetaan</b>	<b>1. Terveyskeskuksen päivystyksissä</b> noudatetaan toimintamallia, jonka mukaan kaikista alle 18-vuotiaista selvästi päihtyneistä tehdään lastensuojeluilmoitus ja ilmoitus vanhemmille. Alle 13-vuotiaista pyydetään psykiatrin konsultaatio ja nuorisopsykiatrisen yksikkö arvioi 13–15-vuotiaiden nuorisopsykiatrisen hoidon tarpeen.	<i>Terveyskeskus</i>
		<b>2. Lapsen tai nuoren</b> asiaa hoitavat työntekijät ottavat aina yhteyttä vanhempiin ja sosiaalityöntekijään tavatessaan alaikäisen, jolla on alkoholijuomia tai joka on päihtynyt.	<i>Sosiaalivirasto, opetusvirasto, nuorisoasiain-keskus ja terveyskeskus</i>
		<b>3. Ylläpidetään Helsingissä</b> puuttumisen ja nollatoleranssin kulttuuria, jonka mukaan poliisi puuttuu aina alaikäisten julkijuopotteluun ja aikuisten häiritsevään julkijuopotteluun. Alaikäisten kohdalla noudatetaan Klaari Helsingin Puutu Nyt! -toimintaohjetta.	<i>Helsingin poliisi, sosiaalivirasto, Klaari Helsinki, järjestöt, nuorisoasiain-keskus, Helsingissä tapahtumia järjestävät yritykset ja helsinkiläiset omalta osaltaan</i>
		<b>4. Organisoidaan kaupan,</b> nuorisotoimen, sosiaaliviranomaisten ja poliisin jalkautuvaa yhteistyötä aikoina, jolloin tiedetään alkoholijuomien myynnin lisääntyvän, kuten koulujen alkaessa ja päättyessä, vappuna ja juhlapyhien aikaan.	<i>Nuorisoasiain-keskus, Klaari Helsinki, Päivittäistavara-kauppa ry., vähittäiskaupat ja Helsingin poliisilaitos</i>

PÄÄMÄÄRÄ	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT
<b>3. Alkoholin ongelma-käyttöön puututaan varhain</b>	<b>1. Alkoholin riskikäytön varhaista havaitsemista ja matalan kynnyksen päihdepalvelujen saantia tehostetaan</b>	<b>1. Lyhytneuvonta</b> (mini-interventio) otetaan käyttöön terveyskeskuksen päivystysvastaanotoilla, terveysasemien avosairaanhoidossa, äitiys- ja lastenneuvoloissa, kaupunginsairaalassa, työterveyshuollossa ja sosiaaliviraston toimipisteissä.	<i>Terveyskeskus, sosiaalivirasto ja työterveyskeskus</i>
		<b>2. Laaditaan vuoden 2011 loppuun mennessä</b> alkoholipotilaan hoidon hoitokokonaisuus, jossa on huomioitu erikikäisten perustason ja erityistason hoito.	<i>Sosiaalivirasto ja terveyskeskus</i>
		<b>3. Vahvistetaan päihdetyön osaamista</b> lisäämällä päihdetyön koulutusta sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstölle.	<i>Terveyskeskus ja sosiaalivirasto</i>
	<b>2. Tuetaan eläkeikäisten alkoholitonta elämää</b>	<b>1. Alkoholin käyttö</b> otetaan puheeksi ehkäisevillä kotikäynneillä ja kotihoidon asiakkaiden kanssa hoito- ja palvelusuunnitelmaa tehtäessä.	<i>Sosiaalivirasto ja terveyskeskus</i>
		<b>2. Tiedotetaan ikääntyneiden</b> alkoholinkäytön riskeistä kotihoidon sekä sosiaaliviraston palvelukeskusten ja päivätoiminnan asiakkaille.	<i>Terveyskeskus ja sosiaalivirasto</i>
	<b>3. Työttömien aktivoimista ja työllistämispolkuja kehitetään</b>	<b>1. Helsingin kaupungin hallintokunnat</b> työllistävät pitkäaikaistyöttömiä muun muassa sosiaalisten yritysten kautta.	<i>Kaikki kaupungin virastot</i>
	<b>4. Helsingin kaupungin henkilöstön alkoholinkäytön ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvät ohjeet tarkistetaan ja sisällöt ajantasaistetaan</b>	<b>1. Helsingin kaupungin henkilöstön</b> päihdeohjelma uusitaan vuoden 2011 aikana.	<i>Henkilöstökeskus</i>

*"Aina ajatellaan, että se on joku muu, joka juo. Itse asiassa alkoholin suurkuluttajat ovat meillä mukana työelämässä, varsinkin varhaisvaiheen suurkuluttajat. Meidän pitäisi ravistella itseämme ja herätä tajuamaan, että suurkuluttajia olemme me tavalliset työssäkäyvät ja työikäiset."*

*Työterveyshoitaja Leena Heljälä, "Murheellisten lukujen maa", Talouselämä 10.11.2006*

Helsingin kaupunki  
Terveyskeskus

Helsinki 2010